

Taistelu uskosta ja vallasta

Reformaatio, itsevaltiuus ja barokki

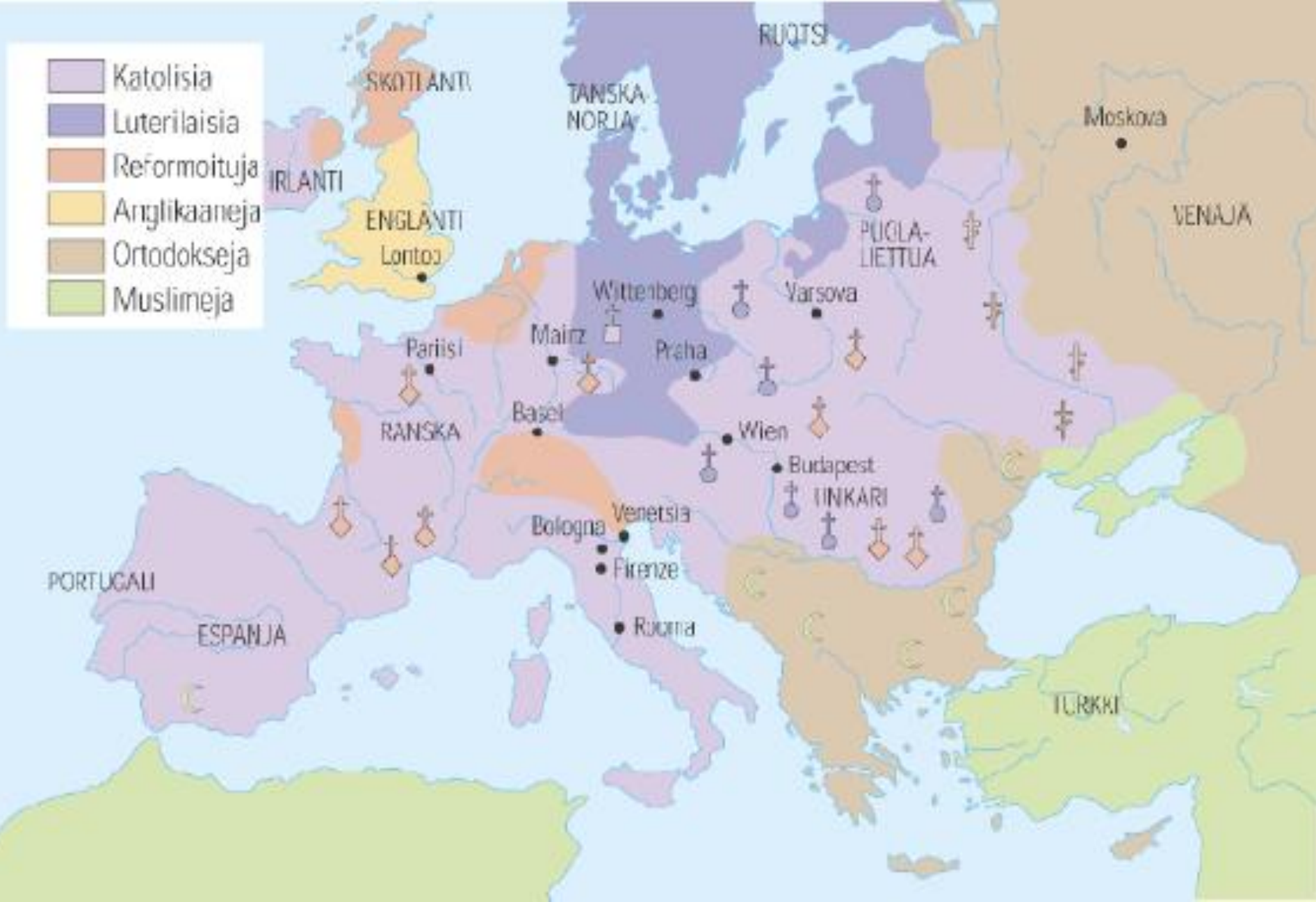
Maailmankuvan muuttuminen

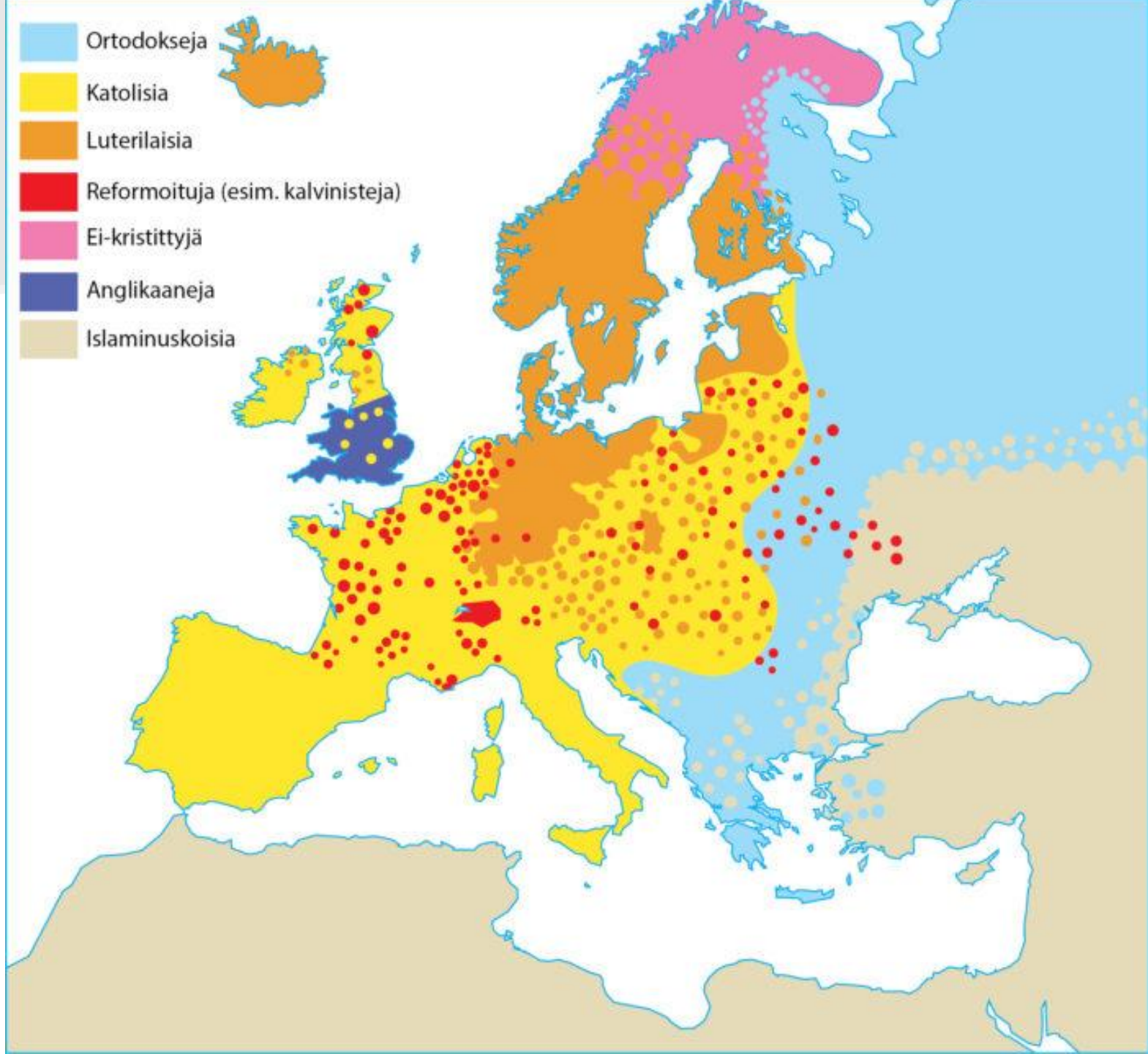
**Uskonnollinen
vallankumous**

Kirkon kriisi (keskiajalla)

- **Suuri Skisma 1054; läntisen ja itäisen kirkon ero**
- **Investituurariita 1075-1122**
- **Avignon paavit 1309-1378, paavinistuin siirrettiin Roomasta (Baabelin vankeus)**
 - **paavit vs. kirkolliskokous**
- **Renessanssipaaavit**

Euroopan uskonnot 1500-luvulla

Kirkon kriisi*

- 1. Valta ja vauraus → virkojen myynti (simonia)**
- 2. Anekauppa → rahankeruuta**
- 3. Pelastuminen kirkon välityksellä (sakramentit) vai henkilökohtainen usko?**

Kirkon kriisi

REFORMAATIO:

- **John Wycliffen uudistukset, julistettiin harhaoppiseksi, mestattiin 1384**
 - **Raamattu ainoa auktoriteetti**, vastusti kirkon valtaa ja omaisuutta, Raamatun kääntäjä
- **Jan Husin polttaminen 1415**
 - **vaati kirkkoa luopumaan väkivallasta, omaisuudestaan ja aneista**, puhdas oppi
- **Martti Luther arvostelee katolista kirkkoa 1517**
 - **omakohtainen kristillisuus** -> teesit aneita vastaan -> pannaan julistaminen → protestantit

Kirkon kriisi

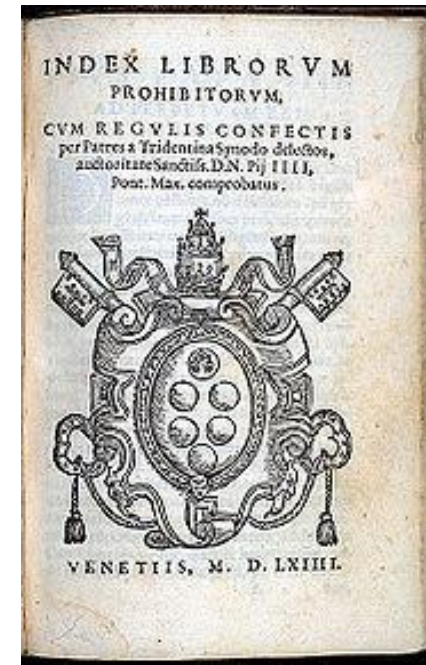
REFORMAATIO:

- **Ulrich Zwingli aloittaa uskonpuhdistuksen Sveitsissä 1519**
 - **kuvien käyttö ja palvominen kiellettävä**
- **Jean Calvin Pariisissa 1533**
 - **ennaltamääräämisoppi, teokratia Geneveen , maallikot ja kirkonvanhimmat kirkon johtoon**
 - hugenotit, puritaanit, presbyteerit
- **Anglikaaninen kirkko Englanissa 1534, Henrik VIII**
- **Augsburgin uskonrauha 1555 (*Cuius regio, eius religio*)**

Kirkon kriisi

VASTAUSKONPUHDISTUS (katolisen kirkon)

- vuoteen 1560 mennessä n. 40 % Euroopan väestöstä oli käänntynyt protestantiksi
- vuoteen 1650 mennessä määrä oli pudonnut 20 %
- **inkvisitio**
- 1534 Jeesuksen veljeskunnan säännöt, Ignatius Loyola – paavi vahvisti -> **jesuiitat**
- 1557 **kiellettyjen kirjojen luettelo** (1966 asti)
 - Index Librorum Prohibitorum
- 1563 **Trenton kirkolliskokouksen seuraus**
 - oppi protestantismia vastaan
 - joitakin uudistuksia (aneet, kirkkokuri)
 - pelastus vain kirkon kautta, sakramentit!!!

Maailmankuva järkkyy

Kirkon kriisi

USKONSODAT 1546-1648

- **uskonsotien ja vainojen pitkä ajanjakso**
- **protestantit vs. katoliset**
 - **1562-1598 hugenottisodat Ranskassa (Nantesin edikti)**
 - **1572 pöytäkirjan verilöyly Pariisissa**
 - **1568-1609 Alankomaissa kapina Espanjaa vastaan**
- **merkittävin 30-vuotinen sota 1618-1648**
 - mukana myös Ruotsi-Suomi
 - Westfalenin rauha varmistaa protestanttien poliittiset oikeudet
- **uskonnollinen ilmapiiri kireä, esim. noitavainot**
- **myös poliittiset tarkoitusperät!**

Yhteenveto

	Mikä?	Mitä seurauksia?
Reformaatio	Kritiikkiä katolista kirkkoa kohtaan: <ul style="list-style-type: none">• investituurariita• simonia, anekauppa, paavin ja kirkon valta• 1500-luku• Calvin, Luther	<ul style="list-style-type: none">• Uskonnollisten näkemysten eriytyminen → Protestanttisten kirkkojen synty → hajaannus• Uskonsodat• Augsburgin uskonrauha 1555 (Cuius regio, eius religio)
Vasta-reformaatio	<ul style="list-style-type: none">• Katolisen kirkon ”vallanpalautus”, n. 1550–1650	<ul style="list-style-type: none">• Jesuiitat, inkvisitio, kiellettyjen kirjojen luettelo• 30-vuotinen sota 1618–1648• Barokkitaide propagandan välineenä

Propagandasotaa myös → taide

ITSEVALTIUDEN JA BAROKIN AIKAKAUSI

1600-luku

s. 79-89: **8. Taistelu uskosta ja vallasta**

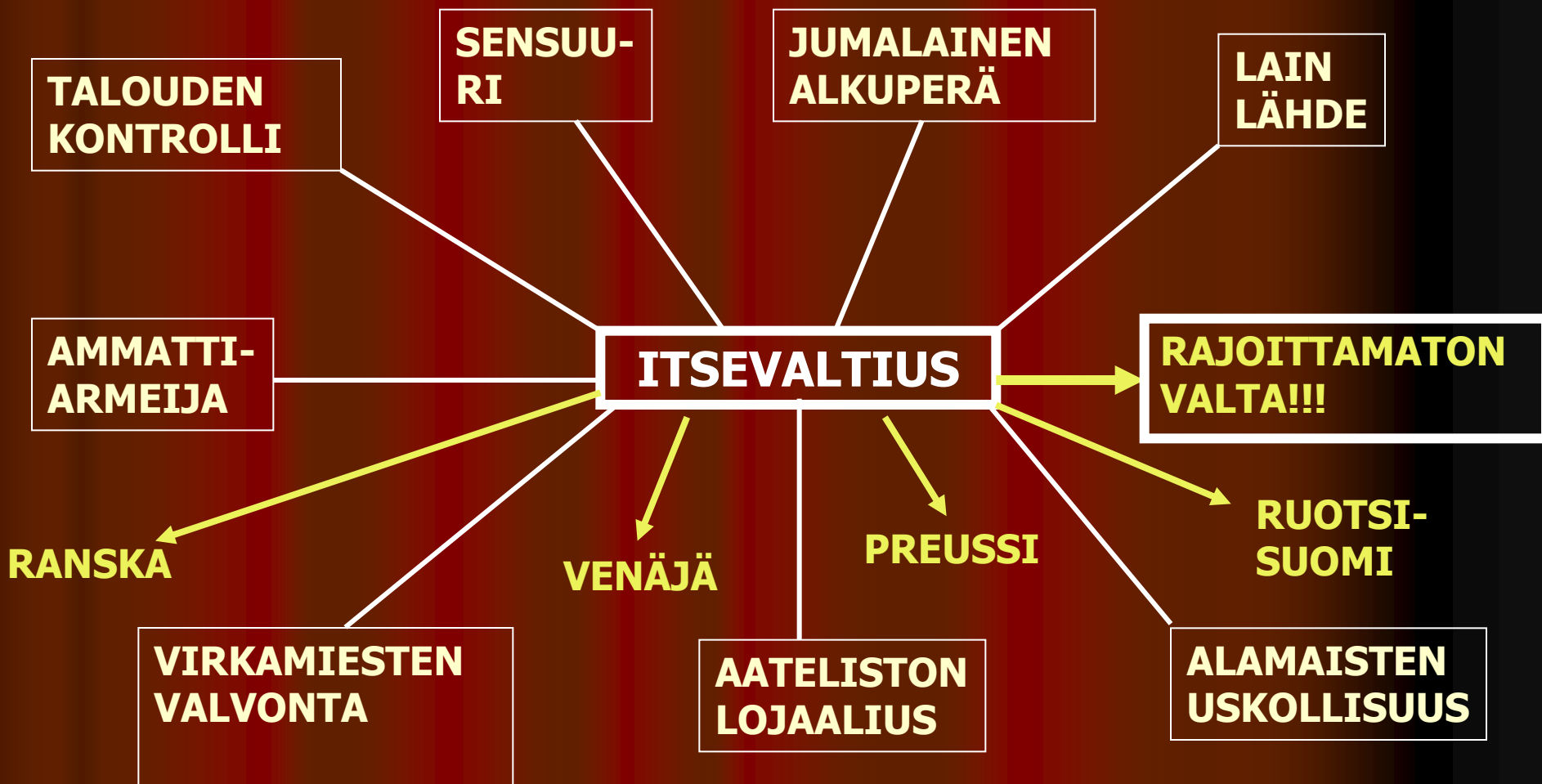
Kertaa uskonpuhdistus (miksi ja mitä?).

- 1. Mitkä asiat vaikuttivat itsevaltiuden syntyyn (eli vallan keskittymiseen) Euroopassa.**
- 2. Millä eri tavoin barokki ilmeni taiteessa (eli selvitä barokin keskeisimmät tyylipiirteet)?**
- 3. Perustele väite: Barokki heijasti aikaansa.**

2. Mitkä asiat vaikuttivat itsevaltiuden syntyyn Euroopassa.

- **RENESSANSSI MUUTTI KESKIAJAN AJATTELUA**
- **LÖYTÖRETKIEN RIKKAUDET KUNINKAIDEN KASSAN KAUTTA = VAURASTUMINEN**
- **PORVARISTON NOUSU JA FEODALISMIN MURENEMINEN**
 - valta aatelilta virkamiehille, kansan tuki kuninkaalle
- **MERKANTILISTINEN TALOUSPOLITIIKKA**
- **REFORMAATIO**
- **USKONNOLLISET JA FILOSOFISET PERUSTELUT**
 - **Jean Bodin**; kuninkaan itsevaltainen asema suvereenin oikeusvaltion johtamiselle välttämätöntä, valtiot ihmisten luomia, valtio = hallitsija
 - **Thomas Hobbes**; kuningas oli saanut asemansa yhteiskuntasopimuksen perusteella, muuten "kaikkien sota kaikkia vastaan".

Mitä itsevaltius oli? Mikä oli kuninkaan asema?

Entä Englanti?

RANSKA

- **AATELIN VALLAN VÄHENTÄMINEN**
→ VALTA VIRKAMIEHILLE
- **PARLAMENTIN SYRJÄYTTÄMINEN**
- **"VALTIO OLEN MINÄ"**
- **HOVIN VALVONTA**
- **lettres de 's cachet" = kuninkaan valtakirjat**
- **VAHVA ARMEIJA**

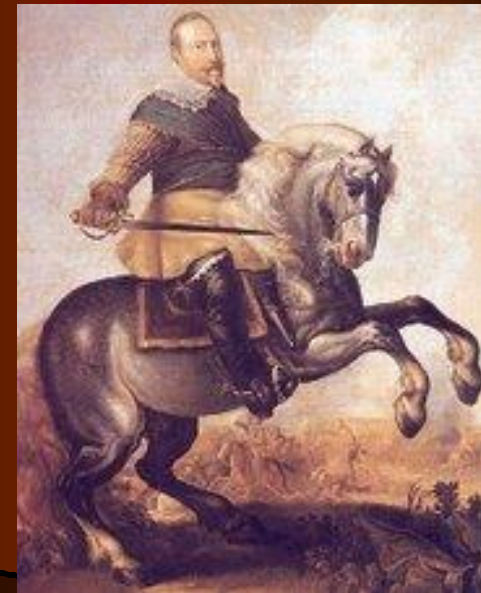
Aurinkokuningas näyttää mallia

Absolutismin Ranska

- yksinvaltias Ludvig XIV
- rakennutti uuden palatsin Versaillesiin
- 10 000 aatelin hovi kokoontui kuninkaan luokse
- hovia ohjasi ankara etiketti
- taustalla estoton, huikentelevainen elämäntyyli
- hajuvedet, peruukki ja kosmetiikka kätkemään puutteellisen hygienian

RUOTSI

- **KUSTAA VAASASTA (1521-) ALKAEN PERINNÖLLINEN MONARKIA**
- **30-v SODAN JÄLKEEN SUURVALLAKSI**
- **KUSTAA II AADOLF**
 - Valloitukset 30-v. sodassa
 - Kristiina, Kaarle X, XI ja XII
- **SUURI POHJAN SOTA 1700 - 1721 LOPETTI SUURUUDEN**

- Swedish Empire, 1560
- Swedish Empire conquests by 1645
- Swedish Empire conquests, 1645–1679
- Territory regained by Russia under Treaty of Nystad, 1721
- Territory regained by Brandenburg-Prussia, 1719

0 200 miles
 0 200 km

MUITA...

- Junkkereiden **Preussi**
Fredrik Wilhelm I:n
johdolla 1700-l
- vahva armeija
- aateli valtion palvelukseen
- Fredrik II "Suuri"
- Tsaarien **Venäjä** Pietari
Suuren johdolla 1700-l
- pajarien syrjäyttäminen
- maaorjuus
- oppia lännestä

**AMMATTI-
ARMEIJA**

**KESKIJÄRJETTY
HALLINTO**

**VALTIOJOHTOI-
NEN TALOUS**

**HENGELLINEN JA MAALLININ YLIMYSTÖ (aatelisto) MENETTI
VALTANSA, MUTTA SÄILYTTI ETUOIKEUTENSA JA ASEMANSA.**

**PORVARIT JA TALONPOJAT MAKSOIVAT VEROT JA TOTTELIVAT
PORVAREILLE LISÄÄ VALTAA JA MAHDOLLISUUKSIA**

**Ludvig XIV oli tyypillinen itsevaltiuden ajan hallitsija.
Mitä barokille tyypillistä tunnistat maalauksesta s. 84?**

Ludvig XIV (s. 83): Mitä barokille tyypillistä tunnistat maalauksesta?

- **Hallitsija on keskiössä.**
- **Kuvassa näkyvät vallan symbolit (valtikka ja sepele).**
- **Vaatetus korostaa hallitsijan valtaa (kärpännahkaviitta).**
- **Teos on mahtipontinen.**
- **Tummat värit sekä valon ja varjon käyttö ovat tyypillisiä barokin piirteitä.**

Reiniersenin perhe (s. 84):

Miten kuvassa näkyy barokki/1600-luvun arvomaailma?

Reiniersenin perhe (s. 85):

Miten kuvassa näkyy 1600-luvun arvomaailma?

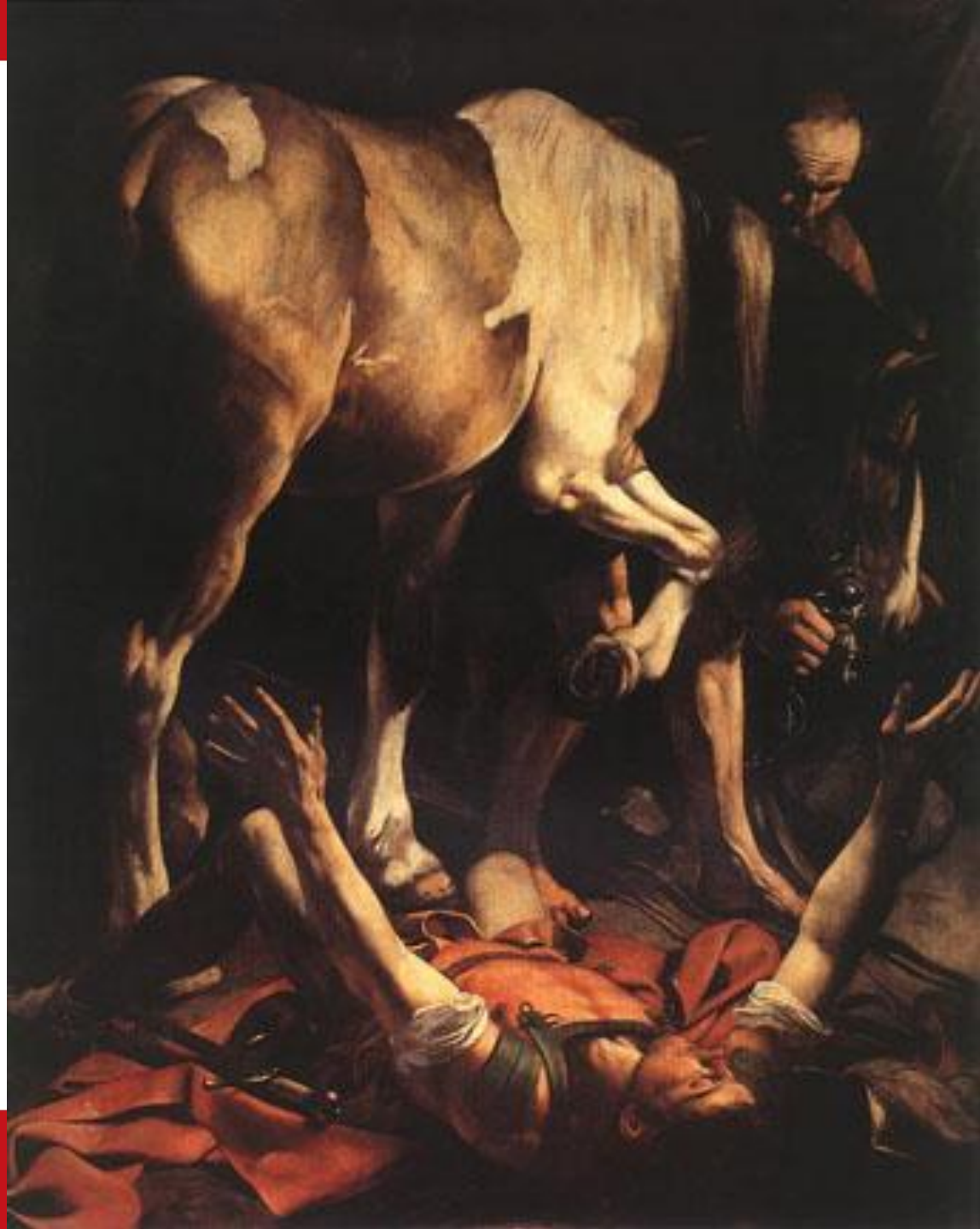
- **Maalaus korostaa kauppiaan varakkuutta ja mahtia.**
- **Vaatteet ovat arvokkaan näköisiä, pöydällä on kallis itämainen matto ja takaseinällä arvokas tapetti. Lapsilla on käsissään hedelmiä.**
- **Myllynkivikaulus oli ajan muotivaate.**
- **Esiin nousee kristillisuus:**
 - lapsilla on ristiaiheisia koruja, poika lukee mahdollisesti raamattua
 - ihmiset eivät hymyile, sillä se ei ollut sopivaa/hurskasta
- **Kuvassa korostetaan perinteisiä perhearvoja. Keskiössä ovat isä, äiti ja lapset. Takaseinän taulussa saattaa olla kuvattuna edellinen sukupolvi. Tyttölapset ovat äidin ympärillä, poikalapset isänsä luona.**

Barokkimaalaukset

Tunnusomaisia piirteitä:

- **valon ja varjon voimakkaat kontrastit**
- **tummat värit**
- **voimakas liikevaikutelma**
- **vertauskuvallisuus**
- **runsaat muodot.**

Caravaggion
Paavalin kääntymys
(1601).

Barokkimaalaukset

- **Hollantilaiselle barokille olivat tyypillisiä arkiset aiheet.**
- **Toistuvia aiheita ovat porvariskodin intiimit kohtaukset tai maisemat.**

Jan Vermeerin *Maitotyttö*
(1658-1660).

Barokki – ruhtinaiden tyyli

Peter Paul Rubens (1577–1640)

- flaamilainen taiteilija
- ylenpalttista loistoa ja vaikuttavuutta
- kuvaa hehkuvin värein elämäniloisia henkilökuvia, heleitä maisemia sekä uskonnollisia aiheita

Barokkihuonekalut

- **Barokkiaikana sisustamisen merkitys kasvoi. Huonekalut ja muut esineet olivat raskaita ja koristeellisia.**
- **Tyypillisiä olivat myös kultaukset, upotukset ja puun käsittely tummaksi.**

Mitkä olivat barokin keskeiset tunnuspiirteet?

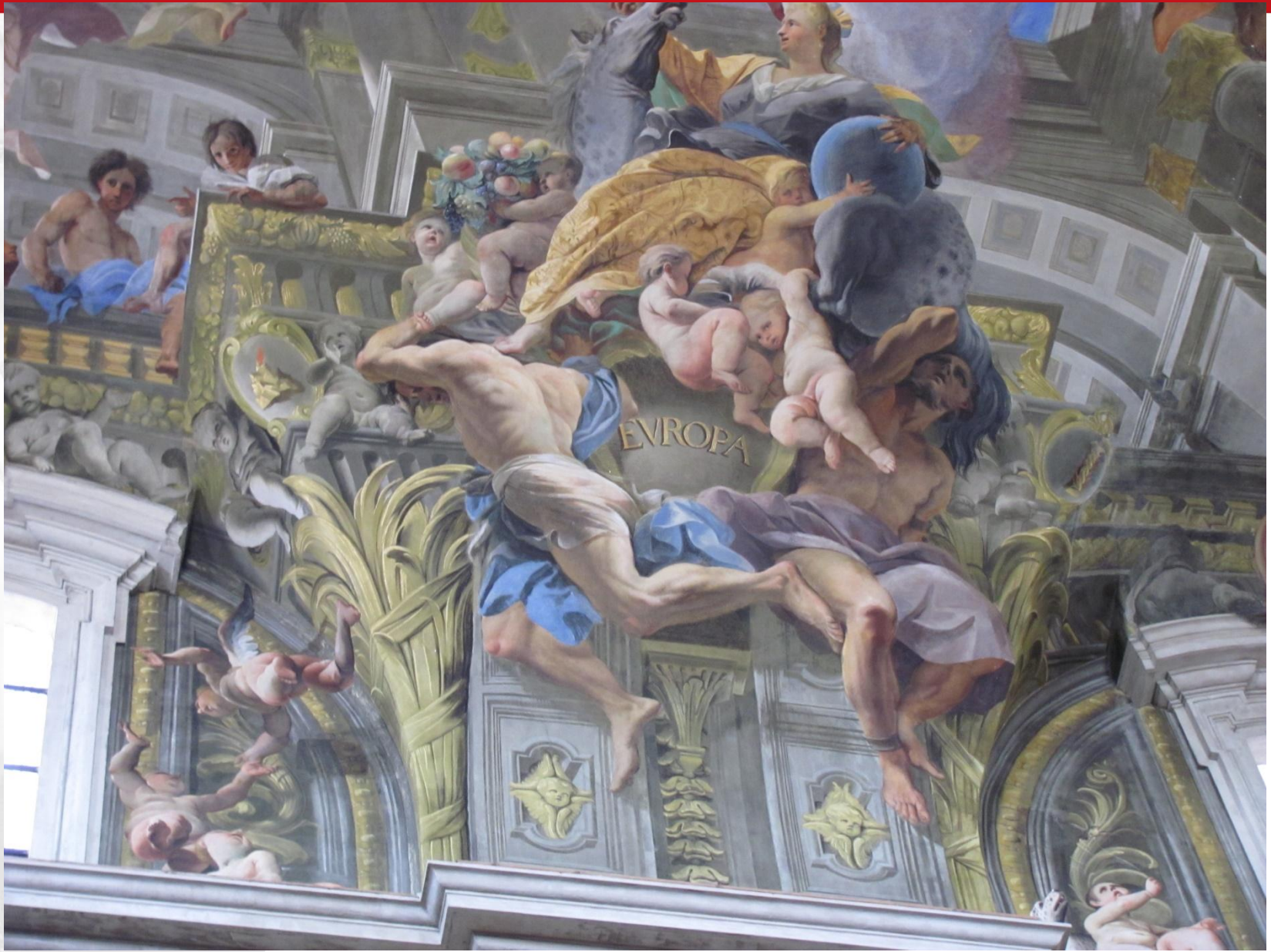
- **koristeellisuus**
- **muotojen runsaus**
- **raskaus**
- **tummat värit**
- **jyrkät kontrastit**
(valo, värit, rakennuksen eri osat)
- **vertauskuvallisuus**
- **tunteellisuus**

Uuden ajan murros

- Barokkiarkkitehtuuri

Barokkiarkkitehtuuri

- Barokkirakennukset muistuttavat paljolti renessanssin rakennustaidetta.
- Uutta ovat vaakasuorien linjojen kontrastiksi suunnitellut **ylöspäin kohoavat katot ja tornit**.
- Muotojen yksinkertaisuus on korvautunut **yksityiskohtien kierteisyydellä, koveruudella ja kuperuudella**.
- Rakennuksen kanssa samanaikaisesti suunniteltiin **aukioita, suihkulähteitä ja muotoon istutettuja puutarhoja, jotka yhdessä muodostavat kokonaistaideteoksen**.

Mark Fosh; Creative Commons Attribution 2.0

Barokki – ruhtinaiden tyyli: Versaillesin linna

Hampton Court, Englanti: puistojen geometrisuus

3. Mitkä olivat barokin keskeiset tunnuspiirteet?

- kokonaistaideteos
- koristeellisuus
- muotojen runsaus
- tummat värit
- tunteellisuus
- liike
- spiraalit
- jyrkät kontrastit
(valo, värit,
rakennuksen osat)
- helmimuoto
- mahtipontisuus
- raskaus
- komeus, loisto
- arvokkuus
- runsaus, rehevyys
- miehekäs
- vertauskuvallisuus

***Barokki** – miksi, miten heijasti aikaansa?

Taide oli hyväksi havaittu keino tuoda esiin ja tukea poliittisia päämääriä:

1. Katolinen kirkko pyrki kaikin keinoin edistämään vastauskonpuhdistusta.

- Barokkitaiteen tehtävä oli julistaa katolisen kirkon mahtia suhteessa protestanttisiin kirkkokuntiin.

2. Itsevaltiaat ruhtinaat havaitsivat barokin käyttökelpoiseksi omien etujensa ajamisessa.

- mahtailevuus, komeus ja dramaattisuus

LOPPUTUNTI

Kappale 9. Tiedon vallankumous ja uusi maailmankuva

- Oppikirjasta s. 90-101.
- Pohdi tehtäviä: 1. - 3.
- Pedanet-tehtävä (ohje myös seuraavalla dialla).

I Renessanssi kyseenalaisti perinteet

1. Miten **kirjapainotaito** vaikutti tiedonvälitykseen? (luettelo/käsitekartta)
2. Miten renessanssin **tiedekäsitys** poikkesi keskiaikaisesta?
3. Mitä tutkivat & keskeiset tieteelliset edistysaskelet:
 - Leonardo da Vinci
 - Nikolaus Kopernikus
 - Andreas Vesalius

II Uusi luonnontieteellinen maailmankuva

1. Miten **Kopernikuksen maailmankuva** poikkesi Ptolemaioksen maailmankuvasta?
2. Miten luonnontieteitä kehittivät:
 - Johannes Kepler
 - Galileo Galilei
 - Isaac Newton

III Kirkko muutoksen jarruna

1. Miten katolinen kirkko pyrki **estämään** harhaopeiksi katsomansa **tiedon leviämistä**
 - Giordano Brunon
 - Galileo Galilein kohdalla
2. Mitkä syyt johtivat **noitavainoihin**?

Tiedon vallankumous, 1400-luvun lopulta 1600-luvulle, s. 91–99